

Una població sense país

—¿Com va ser el principi, els teus primers contactes amb gent nacionalista?

—Als meus catorze, catorze o quinze anys, és quan comencem a Sueca. Encara que Fuster és alguns anys major que jo, vam coincidir a l'institut del poble, en l'últim curs... I en sa casa comencem a reunir-nos. Ell, Fermi Cortés, algun altre més i jo. I parlàvem, en aquells moments, de les coses que més ens preocupaven, com ara la llengua. Fuster se'n va a València, per fer la carrera, i a través d'ell, prenc contacte amb Xavier Casp i Miquel Adlert. A València, abans de marxar a Madrid, connecte amb el grup Torre, que rebia el nom de l'editorial que havien fundat Casp i Adlert, on publicava ja alguna gent, entre els quals hi havia el mateix Fuster, que edita *Ales o mans* en la col·lecció L'Espiga. Jo vaig publicar, fora de la col·lecció, *Ara que sóc ací*, un opuscle de versos. Això ho faig vivint ja a Madrid, i se'n va encarregar del pròleg el pare Beltran. Quan tornava de vacances sempre hi mantenía contactes. Anàvem a casa d'Adlert, i fèiem aquelles reunions dels dimarts, a les quals venia Estellés, Maria Beneito...

Casp i Adlert van ser una mica l'enllaç entre el valencianisme que venia de la guerra i el que començava a nàixer en aquells moments. Nosaltres érem uns xicons. I em pense que aquella tasca va ser important.

—¿A Madrid, et vas separar d'aquestes iniciatives?

—No. L'any 47 prenc contacte amb Sanchis Zabalza i amb Ferrandis Luna. Aleshores s'organitzaven a la Casa de València uns cursets de llengua de Lo Rat Penat, Sanchis Zabalza era delegat a Madrid dels cursets d'aquesta institució. Jo em vaig incorporar a tot allò com a professor adjunt, entre cometes, de Zabalza, amb uns vint o trenta alumnes. En aquells anys allò tenia una certa entitat. Recorde que el director de la Caixa d'Estalvis de València, Vinals, en aquell moment director a Madrid, també hi assistia. No hi havia cap problema pel que fa a la realitat de la llengua. Si després algun d'aquests senyors ha dit una altra cosa, serà perquè ha volgut, però allí ho teníem ben clar.

—De tornada a València publiques

«Nosaltres som fills de Casp i Adlert».

Francesc Burguera, Paco Burguera, té una llarga tradició dins el nacionalisme valencià. Seus han estat tots els intents per vertebrar una burgesia valenciana que no ha acabat d'aparéixer. Ara es mira les coses, des de Madrid, enmig d'un profund escepticisme.

Jeroni Castelló

a l'editorial Torre L'home de l'aigua, una obra que, també, escenifiques...

—Això era l'any 59. Rafael Llorenç i jo fèiem una cosa que es deia el Teatre Estudi. Fèiem les representacions en Lo Rat Penat i en l'Ateneu Mercantil. Una cosa important en aquells moments va ser el descobriment de Baltasar Porcel —sempre que el veig ho recorde—. Ell havia publicat en l'editorial Raixa una obra de teatre que es deia *Els condemnats*. Després de *L'home de l'aigua*, en aquell Teatre Estudi de Lo Rat Penat vam llegir l'obra i ens agradà. Aleshores ningú

no coneixia ací Baltasar Porcel. El vam fer venir, sense un duro, el vam hostatjar en casa dels Codoñer. Estigué en l'estrena de l'obra...

—¿Què ha pogut motivar l'actitud anticatalanista de Casp i Adlert, després de tot aquell treball?

—Hi ha una cosa, per a mi, fonamental. Nosaltres som els fills de la parella. Hi ha uns fills que, com jo, no tenen cap importància, però Fuster comença a pujar. I arriba un moment en què des del Principat tenen més atencions cap a Fuster que cap a Casp o Adlert, el criden, hi viatja sovint. I comença la gelosia. Casp i Adlert viatjaven a Barcelona sovint, com ara fan uns altres. Crec que hi ha un primer moment de tensió que es pot definir. Va ser l'any cinquanta-un. Aquell any es fa al pati de cristalls de l'Ajuntament de València l'exposició de l'obra del *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Havia de crear-se'n la comissió a València, i el senyor Adlert pensava que ell seria un dels elegits. Però no hi entra ell, sinó que ho fa el senyor Joan Fuster. He de dir, com a anècdota, per exemple, que també hi entra el senyor Ombuena.

—¿I Giner Boira?

—Ell no, però hi té un gran paper. En aquell moment feia un programa a Radio Nacional de Espanya que es deia *Valenciano, conoce tu tierra*. I quan ve l'obra del *Diccionari*, el senyor Boira comença a fer crides als valencians perquè s'acostassen a València per conèixer la iniciativa. Arriba un diumenge en què arriben a la ciutat una gran quantitat d'autobusos, cridats per Boira des de la ràdio, per conèixer el *Diccionari*, i el que rebia els visitants era Manuel Sanchis Guarner. Segons *Las Provincias* de l'endemà, aquell diumenge va ser un dia esgotador perquè, gràcies a Giner Boira, Sanchis Guarner no havia pogut quasi donar l'abast.

Per a mi, aquell va ser-ne un primer precedent. Encara, l'any 58 es publica un recull de contes a Alberti on apareixen tots: Fuster, Adlert, Estellés, Casp, jo mateix... però això es va trencant a poc a poc. Per a mi, la pujada de Fuster, que va deixar la parella una mica en l'ombra, va ser un factor fonamental.

—¿Com va ser preocupar-se per la problemàtica estrictament política?

—Jo entre en la política des del sector econòmic. Comence a preocupar-me i a escriure des del sector agrícola valencià, representat per l'arròs i la taronja. Publique articles a València i al diari *Madrid*. Ací comença la meua preocupació per la cosa pública, i ai-

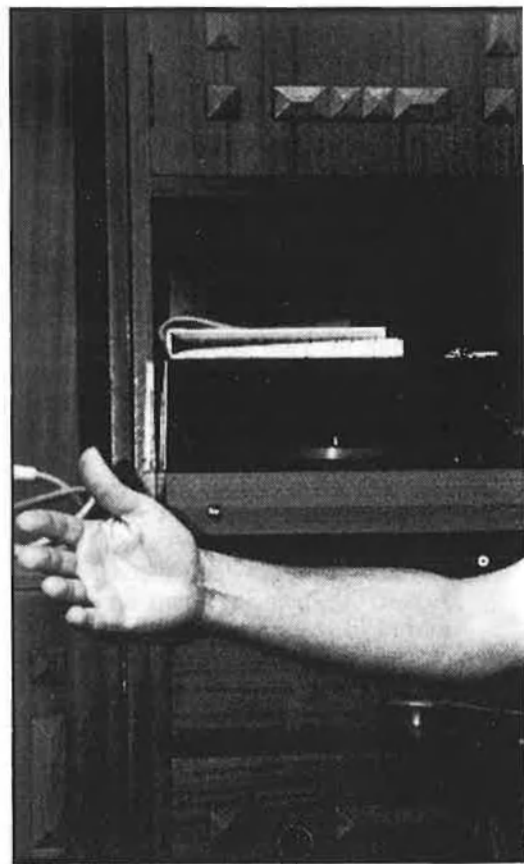
xò va a més. Ja n'hi havia precedents. Al 46 o al 47, amb Fuster, llegíem, per exemple, *Concepte doctrinal del valencianisme*, de Joaquim Reig, on parlava del valencianisme totalitari, no en aquest sentit, sinó com un moviment global, que havia d'abraçar-ho tot. La meua primera actuació es concreta, en l'any 59, a Sueca, quan copem el Sindicat Arrosser. El Sindicat Arrosser no era un sindicat vertical. Era una entitat que, malgrat Solís i Martín Villa, que tractaven sempre d'integrar-lo en l'estructura sindical, es movia en unes altres coordenades; funcionava amb uns estatuts del 34. Fem unes eleccions, les primeres que es fan democràticament dins aquella estructura, i, amb el grup amb què m'havia presentat, en sóc elegit president. Ací comença un poc la meua activitat política, la meua preocupació.

—President del sindicat i periodista a ràdio Sueca...

—Arriba un moment, en aquelles ràdios que feia el Movimiento, en què entre en la de Sueca i em pose a dirigir-la, encara que no vaig durar ni un any i mig; de seguida em van tirar fora, perquè allí vam començar a fer obres de treure en valencià, era l'any 52. Muntem la *Bona nova a Maria*, de Fuster, que és una adaptació de *L'annonce fait à Marie*, de Claudel, que muntem en les festes de la coronació de la Mare de Déu. Va quedar tan bé que ens cridà Ràdio València per gravar-la. La gravem, però no eixia en antena, i resulta que havien rebut una notificació on se'ls indicava que no podien fer res en valencià traduït d'un altre idioma. Podien fer obres en original valencià, però, aquestes obres, en aquell moment, eren *Nelo Bacora*, *Fora baix que cau rípio*, un desastre...

—I, ja al final del franquisme, vas participar en alguns intents d'organitzar políticament la burgesia valenciana mínimament liberal.

—Vaig intentar agafar gent de la burgesia, de la petita burgesia, de professions liberals, i organitzar una mena de pseudo-partit, allò que es podia fer en aquells moments, i que jo veia que Jordi Pujol i Andreu Abelló havien impulsat a Catalunya. Preparàvem coses per al futur, una espècie d'embrió de partit. Després d'un intent fallit, per fi vam fundar el Partit Demòcrata Liberal del País Valencià, dins de la federació de partits liberals de Joaquín Garrigues. Ximo Muñoz Peirats i jo vam intentar convèncer-lo, el vam convèncer, que, en comptes de fer un partit demòcrata liberal espanyol estatal, fessen una federació

de partits. I, ja en el 75, vam estructurar el d'ací. Posteriorment, vam entrar en la coalició que formà la UCD, que va guanyar les eleccions del 78.

—Retrocedim un poc. Es comenta que, amb el mateix Joaquim Muñoz Peirats, vas protagonitzar un intent de comprar el diari *Las Provincias*...

—Ximo estava dins de l'operació, però l'ànima n'era Vicent Castellano, que ja va morir. Era l'any 68. És una decisió d'un grup d'empresaris entre els quals hi havia el mateix Vicent Castellano, Vicent Iborra, Perelló, Alvaro Noguera de Roig... I es planteja la història de sempre: tenir un periòdic. Això sempre és arriscat, i jo vaig proposar d'intentar comprar-ne un que ja era mínimament rendible, encara que es compràs car i el rendiment de la inversió fos petit. Però, com que no es tractava de guanyar diners... Així, vaig tenir converses amb el pare de Maria Consuelo Reyna, a Madrid, on tenien una impremta en el carrer de Pajaritos. I la compra quasi va ser un fet, però es trencà al final quan ja teníem, fins i tot, un procediment de valoració del rotatiu. Reyna estava ben disposat, però algun membre de la família s'hi oposà. I no vam poder acabar l'operació.

—¿Què s'ha fet d'aquesta mena d'empresaris, com ara Vicent Iborra, tan liberals, etcètera, per entrar en

«La compra de 'Las Provincias' quasi va ser un fet».

familiar, no es poden comparar amb els d'aquests nous empresaris.

I, ¿què passa? Que, quan ve el moment de la crisi, que coincideix amb la caiguda de la dictadura, aquesta gent s'ho pren d'una manera molt reaccionària, perquè identifiquen la crisi amb el final del franquisme.

—¿Què passà amb el Partit Demòcrata Liberal dins la UCD?

—Quan Suárez diu que pretén fer un partit únic, jo sóc l'únic parlamentari que s'alça i li diu que, així, les coses no van bé, que no puc militar en tal partit i que em quedaré en el grup parlamentari fins que no em siga difícil continuar-hi. I, efectivament, quan ve la discussió de la Constitució i del títol vuité, l'organització territorial de l'estat, deixo el grup i passe al mixt. I, a par-

tir d'aquell moment, trenque amb la UCD.

—Abans, però, hi hagué l'aparició del blaverisme, com un fenomen de masses, promogut des de la mateixa UCD. ¿Qui, dins del partit, va apostar per aquella història i li va donar suport?

—Abril Martorell, en un moment determinat, dona audiència als del Grup d'Acció Valencianista. Allò estava naixent, i els rep. En una conversa jo li vaig dir què significava tot això, però és que cal tenir en compte que ací en el 77 va guanyar l'esquerra, i aquells senyors no sabien com capgirar les coses, no tenien un projecte polític que il·lusionàs. Això els passa per davant, i es pensen que podria suplir les seues mancances, que aquell anticatalanisme aglutinaria el poble darrere d'ells. I ho utilitzen com un moviment polític, per manca d'ideologia. Es pensaven que el blaverisme podria unir els valencians enfront del catalanisme, que eren, justament, els de l'esquerra.

—I, quan comences a estructurar el PNPV, ¿no veies que allò, amb els mateixos plantejaments, havia de fracassar necessàriament?

—Calia fer un intent. Parlem de l'any 78. Ara, després de deu anys i set confrontacions electorals, ja coneixem la realitat, però en aquell moment es veia clara ja la fusió del PS-

PV dins el PSOE, i es creava un buit important. Jo sempre he dit que, si el PSPV hagués continuat, tots hi hauríem entrat i, potser, les coses haurien anat d'una altra manera. Ens trobem, doncs, uns liberals, uns del PSPV, uns altres de la desapareguda Unió Democràtica del País Valencià, i sense cap estructura política vàlida. I ens posem d'acord tots.

—Algú diu que, després d'alguns fracassos electorals successius, et van deixar caure...

—No. Hi ha dues eleccions. La del 79 ens va deixar uns resultats pobres. Després, a les municipals, sense quasi estructura, ens vam presentar a onze pobles i vam traure regidors en sis ajuntaments, crec. I, finalment, ve la discussió pública, en la qual intervinc, sobre si convenia la Unitat. Jo dic que sí, i propicie la UPV actual.

—Tornant al PNPV. ¿Penses que si, per exemple, el suport d'uns altres partits, com ara Convergència i Unió, s'hagués materialitzat més, allò hauria acabat d'una altra manera?

—No. Aquest no era el problema. El problema és que allò, entre els de casa, entre el nacionalisme, no va quallar. El nacionalisme en aquell moment, i ara torna una altra volta, és molt esquerrà. I això té una explicació entre la gent jove que el mou, molt esquerrana, molt radicalitzada... Nosaltres vam tenir impediments per captar-los en aquell moment, i entre els nacionalistes apareixíem com «els burgesos». Així es va crear l'Agrupació d'Esquerres. I jo pensava que estava bé i que, després, ja ens uniríem, considerant ja la possibilitat de formar la Unitat.

I, mentre jo vaig estar en la UPV, allò es va mantenir com una coalició. Els resultats són els que són. Deixa la política i em dedique a una altra cosa.

—¿I què passa amb la UPV?

—Crec que torna a tenir el plantejament esquerrà de sempre, amb una forta atenció als moviments marginals de sempre, el feminisme, l'ecologisme. Per a mi, tot això és del tot respectable, però no fa vots, això no entra mai en la societat. Ací hi ha una realitat sociològica i, per aquesta via esquerrana, no hi entres, vengues el que vengues. Només captes un sector minoritari de la societat.

I com que ací tampoc ara, després de deu anys des de la transició, amb set confrontacions electorals, no hi ha massa possibilitats... perquè ja està ben demostrat que el poble valencià està a gust com està. No li peguen voltes. Vota partits estatals, no vota par-

una operació d'aquest tipus, i ser ara justament on són, amb uns plantejaments oposats?

—No ho sé. És una cosa que encara em pregunte. Potser els contactes a l'hora d'organitzar-se empresarialment i estructurar-se amb les associacions professionals dels empresaris espanyols van significar un canvi. El fet de trobar-se en un context, en un món, que després serà la CEOE, tot això haurà estat negatiu.

—L'intent de formar una burgesia liberal valenciana va quedar, doncs, en un intent.

—Perquè jo crec que no hi ha burgesia liberal amb prou consciència de classe per organitzar-se. Pensem que al País Valencià l'empresariat ho és de primeres empreses. En els anys seixanta hi ha el boom, la industrialització del país, lligada al sector de la construcció. I en aquell moment sorgeix una sèrie d'empresaris lligats a la classe treballadora, gent espavilada, que treballa en una fàbrica, veuen que això és fàcil, munten el seu tinglado en tres-cents metres quadrats, no venen tot, i apa... amplien i amplien. Són empresaris, per tant, provinents del sector agrícola o de la classe treballadora, treballadora. Els nivells culturals de l'altra burgesia, de la que sí que té uns certs estudis i una tradició

tits valencians. ¿Per què? Perquè no en sent la necessitat. Tenim el poble que tenim i, segons diuen, el poble no s'equivoca, encara que el senyor Guerra diga «Es que se han equivocado». No, no s'equivocuen. I em pregunte, després d'aquestes set consultes electorals, per quina raó, a partir d'ara, una part mínima, entre el deu o el quinze per cent, si fins ara no ho han fet, han de votar un nacionalisme de qualsevol signe. En l'any 47 quan trobàvem un nacionalista, el dúiem de seguida a la tertúlia. És cert que ara en som més, però encara en som pocs. A vint mil vots cada quatre anys, a mitjan segle que ve els valencians podrem tenir uns representants com cal.

—¿I la solució d'una coalició amb Esquerra Unida, per exemple?

—Aquesta seria la mort natural d'UPV. La mort natural d'una força nacionalista. ¿Que un sector vol entrar? Que ho facen. Perquè, mire vosté, sempre ha primat, per a ells, l'esquerranisme al nacionalisme. I, si mirem noms, tots estaven abans en el PC. És el xic que torna a casa. Potser a les llistes en trauran un, però s'igualiran dins aquesta Izquierda Unida. Com més força tinga la tal Izquierda Unida, menys en tindrà el nacionalisme allí dins.

—No són només ex-pecés. Alguna gent de la UPV, antics militants del PNPV, estan pel pacte...

—Perquè només miren el vot. Saben que hi ha més possibilitats d'obtenir representació mesclats amb aquests senyors, però això és la fi, també, del plantejament nacionalista. Ara que, anant a soles, caldria esperar deu o vint confrontacions electorals.

—Potser no caldria esperar tant.

—Potser. Però no hem de perdre de vista que hi ha molts més nacionalistes que els qui voten nacionalisme, els quals, pel que siga, voten PSOE. I hi ha també una part important d'elements nacionalistes, que podrien ser capdavanters d'aquesta opció, que estan ja en mans dels socialistes, a nivell de càrrecs polítics, o dins la seua estructura administrativa... I tot això encara resta més força.

—No sempre manaran els mateixos.

—Sí, però crec que això no es resoldrà mai a favor del nacionalisme. Per a mi, després de tantes anàlisis, només hi ha una cosa certa, i és que en aquest poble no hi ha possibilitats.

—¿I què pot passar amb un país sense possibilitats?

—El que ha passat durant els últims

cent anys. Ací no s'ha fet el pas que demanava el senyor Fuster en l'any 62 a *Nosaltres els valencians*. Som, del Cénia al Segura, una població, no un poble. La població passa a ser poble si en té consciència. Quan Fuster escrivia això n'érem cent, era en som tres mil...

—¿És una equivocació dels mateixos plantejaments nacionalistes?

—Potser ens hem equivocat tots en algunes coses, però jo crec que no. La major equivocació, per a mi, ha estat no saber crear una opció política que, independentment del seu nacionalisme, com a ideologia, haja pogut connectar amb la realitat social. Si tu ofereixes un programa polític que connecte amb els interessos d'un senyor, potser per aquí va la cosa. Ara, ¿què han fet els partits nacionalistes que han volgut connectar amb aquesta realitat? Doncs, córrer-se al centre. En cap país democràtic no guanyen les eleccions els partits de classe, que és l'obsessió del nacionalisme sempre. Això del nacionalisme de classe és una idiotada. La respecte, però, si vol guanyar eleccions, només els partits interclassistes, com el PSOE, o els socialdemòcrates alemanys, per exemple, ho aconsegueixen. □

11 de setembre

VALENCIANS, A BARCELONA

Dia 10. Eixida de València a les 5 vesprada.

Temps del Roc a la Plaça dels Països Catalans. 9 nit (Estació de Sants).

Dia 11. Assistència a les concentracions i manifestacions de la Diada Nacional de Catalunya.

Tornada a València a la nit.

Autobusos: 1.500 pessetes. Socis d'Acció Cultural: 1.000 pessetes.

Informació: 96/351 17 27 (de 8 a 3 del matí, durant l'agost).